

แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการแพทย์พนมดงรัก จากอโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา

Learning Resource for Community : Case study on Traditional Phnom-Dongreak Medicine from Ah-LokayaPlace in Thailand and Cambodia

วาสนา แก้วหล้า*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านการแพทย์พนมดงรัก ทำการรวบรวมและได้องค์ความรู้ด้านการแพทย์พนมดงรักจากคัมภีร์โบราณจำนวน 7 เล่ม และปราชญ์ท้องถิ่นในไทยและกัมพูชา จำนวน 52 คน นำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดระบบเป็นห้องแสดงกึ่งพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้จากชุมชนพื้นที่ในการวิจัยและบุคคลผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย พระภิกษุ 3 รูป หมอพื้นบ้านและปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 21 คน และผู้ป่วยที่บำบัดรักษาแบบพื้นบ้าน จำนวน 3 แห่งได้แก่ วัดบ้านแร่ วัดโคกกรม วัดบ้านเยอใต้ วัดบ้านตรึม ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกูย เยอและลาว ในไทยและวัดพระอินทโรโกษา ประกอบด้วย พระ 1 รูป หมอยา 4 คน และกฤษณะเมธี 1 คน ในจังหวัดสกลนคร และจังหวัดกำแพงเพชรกัมพูชา ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนาและเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแนวชาติพันธุ์วรรณา เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่มย่อย และตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญ ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลแล้วเขียนสคริปสาระเชิงองค์รวม นำประเด็นที่ได้จัดประชุมประชาพิจารณ์โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์พื้นบ้านด้านการบำบัดรักษามาวิพากษ์การจัดแสดงเป็นนิทรรศการกึ่งพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านพนมดงรัก มีการผลิต และการนำสมุนไพรมาใช้เพื่อการ

ส่งเสริม ป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ การใช้ประโยชน์จากการแพทย์พื้นบ้านในบริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริม ป้องกันและบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาอย่างยาวนาน เป็นพื้นที่ของพืชพรรณที่ควรให้ความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์องค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ โดยการจัดระบบการแพทย์พื้นบ้านในบริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา การบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ได้แสดงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและให้คุณค่าต่อการบำบัดผู้คนในบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก มีสาระ 7 ด้าน ได้แก่ พิธีกรรมบำบัดกาย-จิต-สังคม การบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา วิถีชีวิต ค่านิยม อาหาร การออกกำลังกาย การดูแลตนเอง และมีการบำบัดรักษาโรคของชุมชน ในพื้นที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกูย เยอและลาวในจังหวัดสุรินทร์ และขยายพื้นที่การวิจัยเชื่อมโยง ไปยังพื้นที่ข้างเคียง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชา ที่ใช้ภาษาพูดที่คล้ายคลึงกันและมีความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน โดยองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้มีเนื้อหา เกี่ยวกับรูปแบบการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิตและการให้การศึกษาที่เน้นหลักการมานุษยวิทยา และนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชนบท โดยใช้

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

การแพทย์พื้นบ้านเป็นศูนย์กลาง เป็นกรณีศึกษาต้นแบบในกลุ่มชาติพันธุ์มอญ – เขมรของจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย การส่งสมความรู้ในการรักษาผู้ป่วยของปราชญ์พื้นบ้าน โดยการศึกษาจากคัมภีร์ใบลานที่เป็นความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของการแพทย์พื้นบ้านมีศูนย์กลางอยู่ในชุมชนเขมร

การจัดแสดงแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน จากผลการศึกษาที่บ่งชี้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกูย เยอและลาว ในจังหวัดสุรินทร์ ยังนิยมใช้ระบบการแพทย์พื้นบ้านควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบันในปัจจุบันผู้สืบทอดองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชน จากผู้รู้ได้แก่ พระ

หมอ ครู นับจะเริ่มลดน้อยลง ส่วนที่ยังคงอยู่ก็มีอายุมากขึ้น และบางคนยังไม่ได้หาผู้สืบทอดวิชาความรู้มารับช่วงต่อ และนำมาจัดแสดงโดยจัดเป็นห้องแสดงแบบกึ่งพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วยระบบองค์ความรู้ทางตำรายาโบราณ การส่งเสริมป้องกันโรคและรักษาโรค ประชาชนในชนบททั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสังคมภูมิภาคอีสานใต้มีรูปแบบแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชนบท โดยใช้นวัตกรรมวัฒนธรรมสุขภาพเป็นสำคัญ

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน การแพทย์พื้นบ้าน การวิจัยเชิงคุณภาพชาติพันธุ์วรรณนา

ABSTRACT

The qualitative research aimed to explore medical profession knowledge in Phanom Dongreak, by the accumulated and systematized Phanom Dongreak medical profession knowledge on 7 bible - palm leaves , and locality philosopher in Thailand and Cambodia, 21 persons then following to set up the community learning resource by participating in the community , participants composed of 3 monks , local healers and locality philosopher and the patients, 21 persons who were treated with traditional medicine on 3 areas, namely, Ban Rea temple, Kokhlum temple, Ban yer Tai temple, Ban Treum temple that represented ethnic Khmer group, Kui or Kuoy, Yer and Laos in Thailand and Phra Intaragosa temple participated with 1 monk, 4 local healers and 1 locality philosopher in Siamreap province and Kampongthom province of Cambodia. The study used the research and development and ethnography research. The data were collected by interview, observation, small group discussion as well as the researcher themselves who were important tool. The data analysis used synthetic

of the data which have been described during data collecting prudently and holistic content on script writing. Public hearing had been done by local philosopher who was an expert in curing to criticize in the meeting. The exhibition and semi museum were set as a community learning resource center.

This research results showed that Local Phanom Dongreak Knowledge Medicine was the production and lead the herbs to promote, protect, treat and restore health. The traditional medicine compose of the consume of herbs, drug plants, in order to promote, protect & treatment of the disease in the community which inherited from the folk wisdom among different native groups who live in this areas for a long time. This area had various kinds of plants which were important and the body of knowledge should be preserved systematically by setting up the systematized traditional medical profession in Phanom Dongreak mountain areas, consumption herbal plants and food plant that give a medicine, therapeutic practicing of community by the propagated with ethnic local knowledge that

presented their identity and valuable for curing people, which composed of 7 themes as biological-psychological-social on rituals, using herbal plants and food plant that give a medicine, way of life, food, exercise, self care with folk therapeutic of community which located on ethnic Khmer group, Kui or Kuoy, Yer and Laos in Surin province and extended the studying area through near the side related in Khmer ethnic group in Cambodia that has the similarity communicated language and the same worship, respectively. The new knowledge derived from this research has the contents about the pattern of physical, mental health care and health education that emphasizing on anthropology principle and culture sciences in the rural area by using local medicine as a center. This case study was the original study in the ethnic Mon-Khmer group in Surin, Thailand. The knowledge accumulation in treating of patients among local philosophers perform by the study from palm leaves that is about health care knowledge of traditional healers has a community center in Khmer community.

The community learning resource exhibition from the research indicated that the ethnic Khmer, Kui or Kuoy, Yer and Laos in Surin province also used traditional medicine system including with the modern medicine. At the present time, the persons who inherited the knowledge, local medicine in community health system from the locality philosopher were monks, local healers and folk professor who become diminishing. The remains were elderly and someone has not been looking for a successor to take over the knowledge. The semi-museum exhibition consisted of systematization as recipe ancient medical knowledge, the promotion, protection of disease and treating both of individual level and South Isarn society in the countryside which related to the adaption in globalization, sustainable trend using the learning pattern for the community that is appropriate with the quality of life development in the rural area by using culture health innovation significantly.

Key words : Community Learning Resource, Traditional Medicine, Ethnography research

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเอกราช มีอารยธรรมที่งดงามประเทศหนึ่ง แต่ละภาคมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมของภาคอีสานที่เน้นไปถึงคุณค่าภูมิปัญญาในหลายด้านที่เห็นได้ชัดเจนนั่นคือภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจัดว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงการมีแนวความคิดในการดำรงอยู่ของชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ภาษามุขปาฐะ และการแสดงความรู้สึกที่เป็นภาษาในฐานที่ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมทั้งความรู้ในการ

ปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลและงานฝีมือแบบดั้งเดิม (Traditional Craft - Manship) เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวพันของมนุษย์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องไม่ได้และที่จับต้องได้ ด้วยเงื่อนไขทางกระบวนการโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ชุมชนที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อการมีปฏิสัมพันธ์ใหม่ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอก อาจก่อให้เกิดการคุกคามต่อมรดกทางวัฒนธรรมเนื่องจากขาดการค้นหาทรัพยากรที่จะมาคุ้มครองซึ่งว่าด้วยอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

วัตถุประสงค์และการดำเนินการวิจัย

เป้าหมายของการสำรวจองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยการรวบรวมจากคัมภีร์โบราณ จำนวน 7 เล่ม และปราชญ์ท้องถิ่นในไทยและกัมพูชา จำนวน 52 คน นำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดระบบเป็นห้องแสดงกึ่งพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้จากชุมชน พื้นที่ในการวิจัยและบุคคลผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย พระภิกษุ 3 รูป หมอพื้นบ้านและปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 21 คน และผู้ป่วยที่บำบัดรักษาแบบพื้นบ้าน จำนวน 3 แห่งได้แก่ วัดบ้านแร่ วัดโคกกรม วัดบ้านเยอใต้ วัดบ้านตรึม ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย เยอและลาว ในไทยและวัดพระอินทโฆษา ประกอบด้วย พระ 1 รูป หมออายุ 4 คน และกรูเซมเมอร์ 1 คน ในจังหวัดเสียมเรียบ และจังหวัดกำปงธมประเทศกัมพูชา ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา และเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวชาติพันธุ์วรรณา เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่มย่อย และตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญ ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วเขียนสคริปสาระเชิงองค์รวม นำประเด็นที่ได้จัดประชุมประชาพิจารณ์โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์พื้นบ้านด้านการบำบัดรักษา มาวิพากษ์การจัดแสดงเป็นนิทรรศการกึ่งพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน

อโรคยาศาลาในวัฒนธรรมพนมดงรัก

พนมดงรัก เป็นเทือกเขาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอบริเวณ อีสานใต้มีความยาว ประมาณ 750 กิโลเมตร ทอดแนวยาวจากทิศตะวันออกที่ จังหวัดอุบลราชธานีและเชื่อมต่อเทือกเขาบาเลียง ภูเกล้าหรือลิงคบรรพต ที่นครจำปาสักหรือเศรฐฐปุระ ในสมัยก่อนเมืองพระนคร มาจรดกับเทือกเขาตงพญาเย็น จังหวัดนครราชสีมา ชาวเขมรทั้งในพื้นที่เขมรเลอและเขมรกรอม เรียกเทือกเขาภูนี้ว่า “พนมดองแรกร” เป็นเทือกเขาที่ใช้กำหนดเขตแดนระหว่างไทยกัมพูชาในวรรณกรรมพื้นบ้านเขมรเรียกเทือกเขาภูนี้ว่า “พนมแวง” แต่ประเทศไทยเรียกว่า “ภูเขาดงรัก” (บุญเรือง คัชมาย์. 2551 : 29) เทือกเขานี้มีคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดิมในบริเวณนี้คือ กลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้มาเป็นเวลานาน ในช่วงที่ผ่านมานั้น ความเชื่อดั้งเดิม ก็คือว่า ความเชื่อ

บนเทือกเขาพนมดงรักนั้นคือ บริเวณที่เป็นหลุม ภูเขาไฟ ก็จะเป็นบริเวณที่กำเนิดเรื่องของน้ำ และมีทำนบ คูน้ำคันดิน ล้อมรอบสองวง ตรงบริเวณศูนย์กลางก็จะมีศาสนสถานในดินแดนเหล่านี้ การสร้างศาสนสถานของขอมโบราณจะนิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ซึ่งถือว่าเป็นทิศแห่งความเจริญรุ่งเรือง ต่อมาเมื่ออารยธรรมขอมเผยแผ่เข้ามาได้ชุดเป็นบาราย เป็นลักษณะสี่เหลี่ยม เพื่อกักเก็บน้ำได้มากขึ้น ยังคงใช้คูน้ำคันดิน คูน้ำเดิมเป็นถนนหรือทางเดินกันอยู่มาจนถึงปัจจุบันเพราะฉะนั้นในวิถีชีวิตของคนถิ่นพนมดงรักมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยอยู่รวมกันอย่างสงบสุข ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กวย กลุ่มชาติพันธุ์ญะกูร์ ที่จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มชาติพันธุ์บุร์ ในบริเวณอำเภอโขงเจียม กลุ่มชาติพันธุ์เยอ ในอำเภอราษีไศล และอำเภอไพรบึง กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มพวกนี้จะเป็นมิตรกับทุกคนมนุษย์ชาติหลายเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ทั้งสองฟากฝั่งเทือกเขาอันร่มเย็นลูกนี้ต่างขึ้นลงข้ามไปมาหาสู่กัน ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ หลักฐานโบราณคดีได้มีมนุษย์อาศัยอยู่ไม่น้อยกว่า 4,000 ปีมาแล้ว และแม้ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ทางการค้าและการติดต่อหากันตามช่องข้ามต่างๆ มีไม่น้อยกว่า 15 ช่องตลอดแนวเทือกเขาแห่งนี้ อาทิเช่น ช่องอานม้า ที่จังหวัดอุบลราชธานี ช่องสะง่า ที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่องจอมที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ช่องตาเมื่อนที่อำเภอพนมดงรักจังหวัดสุรินทร์และ ช่องเสม็ดที่อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และช่องเขาดงแรกรวมชายแดนรวมประมาณ 25 ช่อง ในช่องทางติดต่อกันดังกล่าวนี้ยังใช้เป็นเส้นทางช้าง ซึ่งถือว่าเป็นเส้นทางคล้องช้างป่าของชาวกวยจังหวัดสุรินทร์จาก หมู่บ้านตาโพธิ์ตากกลางไปยังช่องจอม ช่องตาตุ่มที่จังหวัดสุรินทร์ และช่องสะง่า, ที่จังหวัดศรีสะเกษ และช่องแปดอุม ที่จังหวัดอุบลราชธานี เส้นทางดังกล่าวนอกจากเป็นเส้นทางช้างแล้ว ยังเป็นเส้นทางปลาร้า ปลาแดก (ในภาษาลาว) หรือปลาฮ็อก (ในภาษาเขมร) ชาวเขมรเลอ หรือเขมรบนแต่โบราณ จะมีกองคาราวานเกวียนเป็นพาหนะบรรทุกสินค้าขึ้นมา นำเกลือหรือสิ่งของไปแลกปลาร้า ปลาแห้ง ปลาอย่างรมควัน (ปลากรอบ) ปลาเค็ม ไข่ปลา จากจังหวัดเสียมเรียบ (อัสสุวาค์ ชมดี. 2511 : 76-78) เทือกเขาพนมดงรักมีอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้นานาพรรณ จึงเป็นเหตุให้ฝนตกชุกตามฤดูกาล จากที่

ฝนตกชุกนี้เองเป็นบ่อเกิดแห่งแม่น้ำลำธารหลายสายไหลลงสู่ที่ราบทั้งสองฟากฝั่ง เช่น ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์-บุรีรัมย์ น้ำจากขุนเขาไปสู่ลำธารน้อยใหญ่และน้ำลำธารไหลลงสู่แม่น้ำลำชี ๆ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำมูล ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ที่เขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา และน้ำในแม่น้ำมูลไหลลงสู่แม่น้ำโขง น้ำโขงไหลผ่านแม่น้ำจำปาสักและไหลลงสู่กัมพูชา ไปรวมบริเวณจตุรมุขก่อนจะถึงกรุงพนมเปญ ส่วนด้านทิศใต้ของเทือกเขาพนมดงรัก ก็มีแม่น้ำลำธารอันเกิดจากภูเขาสูงนี้ ไหลลงสู่ทะเลสาบหลายสายเช่นกัน ทำให้พื้นที่ตลอดหน้าภูเขาและหลังภูเขาเป็นบ่อเกิดของพืชพรรณไม้นานาชนิดเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ และสมุนไพรในบริเวณนี้เป็นอย่างมาก การดูแลสุขภาพและกรรมวิธีการรักษาของแพทย์พื้นบ้าน การดูแลสุขภาพตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก ด้วยการมองว่า รัศมีที่หมุนเวียนของความเป็นศิวิไลซ์ (Civilization) ของนครวัดแพร่ขยายมาอย่างรุนแรง และตามช่องต่าง ๆ ใน 35 ช่องของแถบเทือกเขาพนมดงรักเป็นชุมชนที่จะต้องเปิดและจับมือกันด้วยความเป็นมิตร อารยธรรมพนมดงรัก ทำให้โลกาภิวัตน์เปลี่ยนทิศทาง (Shift) มุ่งไปสู่ความเป็นนานาชาติ (Internationalization) โดยมีความเป็นท้องถิ่นหรือ (Localization) ดังนั้นแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนได้ใช้จินตนาการย้อนรอยอดีตว่าในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่มีความรุ่งเรืองมีเงินคดคลั่งค่อนข้างมาก เพราะได้ทำการเชิดชูหรือฟื้นฟูช่วงสืบหมู่ เพราะฉะนั้นแนวอารยธรรมของพนมดงรักที่มีความโดดเด่นขึ้นจากผลการนำเสนอข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ จะส่งผลให้แนวเขาพนมดงรักกลายเป็นภูเขามหัศจรรย์ เนื่องจากว่ามีปราสาทที่สำคัญเรียงรายอยู่เรื่อยมา ซึ่งไม่เคยมีที่ไหนในโลกนี้ที่เทือกเขาเดียวที่มีขนาดและความยาวไม่ยาวไม่ใหญ่เท่าเทือกเขาแอลป์แต่ทว่าเป็นกระบวนการหรือการสันนิษฐานหรือการเจาะจงที่มีการสร้างโบราณสถาน เป็นสิ่งมหัศจรรย์ในโลกด้วย หากไล่ตามลู่วังตั้งแต่แนวเขาที่เป็นที่ตั้งของปราสาทวัดภูในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มีปราสาทวัดภูตั้งอยู่เป็นมรดกโลกของชาวลาว ต่อมาก็มีปราสาทโดนตวลที่อยู่แถวกิ่งอำเภอน้ำยืน แล้วก็ไล่มายังปราสาทเขาพระวิหาร ไล่มาถึงวัดปราสาท วัดสระกำแพงใหญ่ ปราสาทวัดสระกำแพงน้อย เรื่อยมามีปราสาทเล็กปราสาทน้อยมาจนกระทั่งเข้าสู่จังหวัดสุรินทร์ ก็มีปราสาท

ตาควาย ปราสาทตาเมือนทม ปราสาทตาเมือนตุ้ง ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทพนมรุ้งของจังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทเมืองต่ำ จนไปจรดปราสาทหินพิมาย ทั้งหมดนี้เป็นแนวที่ส่อเค้าทางประวัติศาสตร์ในอดีตว่าเป็นแหล่งของพืชให้ยาและอาหารจะเป็นสิ่งที่สำคัญในปัจจุบัน 4 ที่มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของชีวิตทุกชนิดในโลกนี้

มนุษย์ถือได้ว่าเป็นสัตว์ประเสริฐและมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ต่อมาเมื่อได้มีผู้คิดค้นและแสดงหลักฐานให้เห็นถึงการพัฒนาศาสตร์ด้านการแพทย์โบราณอันส่งผลต่อการบำบัดรักษาตนเองในกลุ่มชนที่ยังคงอยู่และมีกรรมวิธีการรักษาสืบทอดต่อๆ กันมาส่งผลให้การเจริญเติบโตของเผ่าพันธุ์มนุษย์มีองค์ความรู้ทางยาและการรักษา ซึ่งหลักฐานนั้นได้มาจากภาพจำหลักที่ภูมิปัญญาโบราณได้บันทึกและบอกเล่าต่อๆ กันมา การแพทย์พนมดงรักในดินแดนเทือกเขานี้ได้มีความสำคัญระหว่างคนในอดีตที่มีสภาพแวดล้อมทางยาอาหาร พิธีกรรมบำบัดกาย-จิต-สังคม พืชสมุนไพร วิถีชีวิต ค่านิยม การออกกำลังกาย และการดูแลตนเองด้านจิตใจ อารมณ์และจิตวิญญาณ และบริบทแวดล้อมที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาการรักษาของกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มได้แก่ กูยหรือกูย มีการสืบทอดความรู้หมอยาจากพระสงฆ์ในวัด มีตำรับยาสมุนไพรประเภทแก้พิษงู ยาเป่าและยาฝน กลุ่มเขมร มีการสืบทอดความรู้หมอยา ควบคู่กับการประกอบพิธีกรรม การรักษา ท่องมนตร์คาถา การอาบน้ำมนตร์ การบูชาครู กำเนิด กลุ่มลาว เน้นการกินยาหม้อยาต้ม การเรียกขวัญบายศรีผูกข้อมือ และ กลุ่มเยอ มีการสืบทอดความรู้หมอยาจากบรรพชนและผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นทั้งพระ หมอ และครูอยู่ในบุคคลเดียวกัน โดยในพื้นที่แต่ละแห่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง และความโดดเด่นเฉพาะที่มีอัตลักษณ์อย่างชัดเจน และบริบทการประกอบพิธีกรรมในการรักษาโรคก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกันและเกี่ยวพันกันอย่างสมดุล

การดูแลสุขภาพจากกระบวนการที่หมอพื้นบ้านได้สืบทอดมานั้น นับเป็นการศึกษาที่สามารถเรียนรู้ได้จากหลายๆ กระบวนการ เพียงแต่อาศัยประสบการณ์ที่ได้พบได้เห็นได้ปฏิบัติ ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านแนวเทือกเขาพนมดงรักซึ่งเป็นบริเวณที่สมบูรณ์ไปด้วยภูมิรู้และภูมิปัญญาด้านพืชให้ยาสมุนไพรในบริเวณนี้มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์วิทยา

กล่าวคือ มีความเป็นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชนอีสานใต้ได้แทรกซึมอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมรวมถึงเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับวัดได้อย่างกลมกลืนด้วยการเป็นทั้งบทบาทของพระ หมอ และ ครูของชาวบ้านในแถบนี้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรากฏได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการสืบทอดวิชาความรู้ด้านสมุนไพรในแนวพนมดงรัก ปราศรัยพื้นบ้านได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ลูกศิษย์อย่างเปิดเผยโดยและบำบัดรักษาผู้ป่วยไม่หวังผลตอบแทน ด้านการให้คำปรึกษาประชาชนที่มีปัญหาทุกข์ใจมาขอให้หมอพื้นบ้านรักษา นั้นจะเน้นการให้คำปรึกษาที่เน้นการศรัทธาในตนเองเป็นที่ตั้ง ดังนั้นการบำบัดจิตใจแบบประคับประคองแบบพื้นบ้าน ผู้ให้การบำบัดจึงต้องเป็นผู้มีศีลสมาธิและปัญญาขั้นสูง

การอภิปรายผล

ด้วยการนำความรู้และภูมิปัญญาแต่ละพื้นที่แต่ละวัฒนธรรมบนอาณาบริเวณพนมดงรักมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน นับเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่มีค่าที่จะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นโดยอิงบนฐานวัฒนธรรมเดิม ในการนี้ในฐานะที่คณะผู้วิจัยอยู่ในสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงถือเอาองค์ความรู้และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ได้จากการวิจัยในชุมชนมาจัดระบบใหม่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนในการจัดกิจกรรมแสดงนิทรรศการแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนในครั้งนี้จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะร่วมกันตรวจสอบและวิพากษ์ให้ข้อเสนอแนะร่วมกัน เพื่อให้ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในทางวิชาการและการอนุรักษ์ร่วมกับพัฒนาการเรียนรู้ในความเป็นท้องถิ่นเป็นการปลูกจิตสำนึกในการสงวนรักษามรดกทางการแพทย์พื้นบ้านของชาติต่อไป เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่ดำรงเอกราชมายาวนานและเป็นประเทศในกลุ่มภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีกระบวนการผลิตงานด้านศิลปกรรมไทย เป็นที่ยอมรับมาอย่างต่อเนื่องและได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินโดจีน (Indo - China) จนเกิดประวัติศาสตร์การบันทึกองค์ความรู้ไว้ในกลุ่มปราสาทตาเหมือน มีลักษณะเป็นปราสาทขอม เรียกว่า อโรคยาศาลา อยู่ใกล้เทวสถานต่างๆ ในจังหวัดสุรินทร์ จัดได้ว่าเป็นมรดกอารยธรรม“ดองเร็ก”

(The Heritage of Dongreak Civilizations) รอบ ๆ องค์ปราสาท งานประติมากรรมหินและภาพจำหลักสะท้อนความมโหฬารธรรมที่งดงามประเทศหนึ่ง ถึงแม้ว่าแต่ละภาคมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมของภาคอีสานที่เน้นไปถึงคุณค่าภูมิปัญญา ในหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจัดว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงการมีแนวความคิดในการดำรงอยู่ของชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

การนำกระบวนการทัศนมานุษยวิทยาวัฒนธรรมมาผนวกเข้ากับการดูแลสุขภาพในงานบริการสาธารณสุขจำเป็นต้องใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและคำนึงถึงปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นบทบาทของสังคมและพื้นฐานของความคิด ความเชื่อที่อิงอยู่กับระบบนิเวศวัฒนธรรมที่มีผลต่อสุขภาพ เนื่องจากการรับรู้และการปฏิบัติด้านสุขภาพของประชาชนในสังคมได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ ค่านิยมและดำเนินวิถีชีวิตตามระบบของสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากเป้าหมายทางสังคม ที่มีปราศรัยพื้นบ้านเป็นแกนทางวัฒนธรรมเมื่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีการปรับตัวเป็นผลมาจากกระบวนการปรับตัวส่งผลให้ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและวิถีชีวิตมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ดังนั้นการทำความเข้าใจในมิติสุขภาพจึงต้องเข้าใจในรายละเอียดและมุมมองที่ลึกซึ้งในภูมิปัญญาที่มีอยู่ในระบบนิเวศด้วย เมื่อมนุษย์ดำรงอยู่ภายในระบบนิเวศการให้ความหมายสุขภาพตามนิยามใหม่ไม่เพียงแต่เข้าใจมนุษย์ในฐานะเป็นสมาชิกหนึ่งของระบบนิเวศแต่ต้องทำความเข้าใจในระดับที่ลึกกว่า นั่นคือ ความเป็นชาติพันธุ์เชิงนิเวศ หรือ Ethno Ecology โดยพิจารณาถึงปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางชาติพันธุ์ การปฏิบัติตัว การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสุขภาพที่ปฏิบัติสืบทอดมาบน บทบาทหมอยาในกลุ่มชาติพันธุ์ เขมร ลาวและกวยที่มีทุนทางสังคมอันเป็นทรัพยากรทางชาติพันธุ์ในการดูแลสุขภาพ การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้านรักษาโรค การเผชิญปัญหาต่อการเจ็บป่วยของกลุ่มชาติพันธุ์ การแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ในการเข้าถึงบริการสุขภาพของบุคคล เพื่อให้บริการสุขภาพได้ผลดีจำเป็นต้องทำความเข้าใจระบบวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพ ดังคำกล่าวของฮอดกินสัน (Hodgkinson. 1992 cited in Spector. 2000 : 171) กล่าวว่าการทำความเข้าใจ

เข้าใจต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและเข้าใจปัญหาสุขภาพจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการบำบัดรักษา เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและจะเกิดผลดีในวันข้างหน้า (More effect should be placed on local prevents of social and medical problems, rather than their expensive and ineffective cures. Tomorrow is an extension of today's trends.)

การรวบรวมองค์ความรู้ในอารยธรรมดงรัก มีการผลิตและการนำสมุนไพรมาใช้ในการส่งเสริม ป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ การใช้ประโยชน์จาก การแพทย์พื้นบ้านในบริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา การบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาอย่างยาวนาน สรุปโดยสังเขปได้ ว่าการแพทย์พื้นบ้านพนมดงรักเป็นศูนย์กลางที่สามารถใช้เป็นกรณีศึกษาของต้นแบบการแพทย์พื้นบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์มอญ เขมร ในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย ที่มีการสั่งสมความรู้ในการรักษาผู้ป่วยของปราชญ์พื้นบ้าน โดยการศึกษาจากคัมภีร์ใบลานที่เป็นความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของการแพทย์พื้นบ้านมีศูนย์กลางอยู่ในชุมชนเขมร กูยหรือกวย ลาวและเยอ และนำมาจัดระบบเป็นองค์ความรู้ทางตำรายาโบราณ

องค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยการรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้ด้านการแพทย์พนมดงรักบนหลักศิลาจารึก คัมภีร์ ใบลาน และปราชญ์ท้องถิ่นในไทยและกัมพูชา โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์ใช้ภาษาเขมรหรือภาษาเขมรถิ่นไทยเป็นภาษาท้องถิ่นในการสื่อสารและยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยได้แก่ กลุ่มนี้พูดภาษากูยหรือกวย ภาษาลาว เยอ อยู่อาศัยปะปน พึ่งพาอาศัยและมีเอกภาพในการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ร่วมกันแสดงถึงลักษณะสังคมพหุหรือ พหุสังคมและวัฒนธรรม (Multicultural Characteristic Society) ยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายเพาะปลูกข้าวเป็นอาหารหลัก ทำการเพาะปลูกพืชสิกรรรมและปศุสัตว์อาศัยลำน้ำสายหลักจากเทือกเขาพนมดงรัก ลำห้วย คู คลอง หนอง บึง ประกอบสัมมาอาชีพในการดำเนินชีวิต ยึดถือประเพณีวัฒนธรรมโดยอิงสิทธิความเชื่อดั้งเดิม เช่น การบูชาบรรพบุรุษ และมีการ

นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก และยังมีการผสมผสานความเชื่อต่อการส่งเสริมสุขภาพ มีการบำบัดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยตามแนวทางที่บรรพบุรุษสืบทอดมา โดยมีหมอยา หมอครู แม่ครู ประกอบพิธีกรรมบำบัด และมีการนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้ในการรักษา ที่สืบทอดมายาวนานในชุมชน เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ที่ปลอดภัยมีความอุดมสมบูรณ์และมั่นคง ทั้งมีการปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และความเป็นไปของเหตุการณ์ทางสังคมในกระบวนการปรับตัว ปราชญ์ท้องถิ่นบ้างหมอพื้นบ้านบ้าง หรือผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระ หมอ พ่อครู แม่ครูต่างได้ค้นพบสิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ การลองผิดลองถูกจนได้ความจริงหรือความพอใจ และมีความเชื่อในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย คล้ายคลึงกับกระบวนการปรับตัวของหมอพื้นบ้านในกัมพูชา และมีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนเป็นมรดกทางปัญญาของกลุ่มชน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคน กับธรรมชาติแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน

การจัดระบบการแพทย์พื้นบ้านในบริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา การบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ของตนได้แสดงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและให้คุณค่าต่อการบำบัดผู้คนในบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก มีสาระ 7 ด้าน ได้แก่ พิธีกรรมบำบัดกาย-จิต-สังคม การบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา วิถีชีวิต ค่านิยม อาหาร การออกกำลังกาย การดูแลตนเองและมีการบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีในระบบสุขภาพชุมชนในพื้นที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย ลาวและเยอในจังหวัดสุรินทร์ และขยายพื้นที่การวิจัยเชื่อมโยง ไปยังพื้นที่ข้างเคียงซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชา ที่ใช้ภาษาพูดที่คล้ายคลึงกันและมีความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน จากเทคนิคการสัมภาษณ์การยืนยันเชิงเนื้อหาตามมิติสามเส้า ด้านบุคคล เวลา และสถานที่ ทำให้พื้นที่ในการศึกษาได้ขยายบริบททางภูมิศาสตร์ครอบคลุมออกไปยังหมู่บ้านชาวเขมร

และชุมชนโบราณที่พูดภาษาเขมร มีการประกอบพิธีกรรม วิธีการบำบัดรักษาสุขภาพ แบบดั้งเดิมตามวิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และยังดำรงไว้ ซึ่งการปฏิบัติการของสายตระกูลเดียวกันยังเข้มข้น และสืบทอดยาวนาน จึงปรากฏพื้นที่ศึกษา วิจัยแผ่ขยายออกไป ยังหมู่บ้านในเขตอำเภอเมือง อำเภอกาบเชิง อำเภอนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทยและจังหวัดเสียมเรียบ จังหวัดกำปงธม ประเทศกัมพูชา อีกด้วย เพื่อให้ได้ มติการตีความทางวัฒนธรรมอย่างมีความหมาย (Interpretation of Culture) ตามแนวทางของ เกียร์ซ (Geertz, 1973) คุณค่าการแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสุรินทร์ จากข้อมูลเชิงลึกและบริบทชุมชน ความเป็นชาติพันธุ์เป็นตัวกำหนด คุณลักษณะในการตีความทางวัฒนธรรมว่า คุณค่าการแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือ กวย ลาวและเยอ ในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทย เป็นความเชื่อในการดูแลสุขภาพ ความเข้าใจในระบบจักรวาลทัศน์ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคน และธรรมชาติ จนถือปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพโดยระดับตามความนิยม ที่ยังยึดถือปฏิบัติพบว่ามี 3 ลักษณะได้แก่ 1) ความเชื่อในการดูแลสุขภาพที่เกิดจากฐานคติ (Assumption) ว่าด้วยกลไกของการเจ็บป่วยการเกิดโรค (Pathology of Disease) โดยเชื่อว่าความเชื่อกับความเจ็บป่วยที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมอันเนื่องมาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านประกอบด้วยความเจ็บป่วยที่มีสาเหตุจากธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ความเจ็บป่วยจากกรรมเก่า ความเจ็บป่วยจากกรรมพันธุ์ ความเจ็บป่วยจากธาตุในร่างกายผิดปกติ และความเชื่อจากดิน ฟ้า อากาศ เปลี่ยนฤดูกาล 2) มีการใช้สมุนไพร มาเป็นยาบำบัดรักษา ส่งเสริมสุขภาพ และรักษาโรค โดยหมอพื้นบ้าน หมอยา สมุนไพร เป็นผู้เก็บรักษาตำรับยา และมีพื้นที่ป่าชุมชนสาธารณะในหมู่บ้าน เป็นแหล่งเก็บพืชสมุนไพรให้ยา พืชอาหาร ซึ่งสะท้อนค่านิยมร่วมกัน โดยมีกิจกรรมโครงการฟื้นฟูรักษพื้นที่ป่าชุมชน การบวชป่า การกำหนดมาตรฐานและข้อปฏิบัติร่วม ในการรักษาสุขภาพป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์3) กรรมวิธีการบำบัดโรค การเสี่ยงทาย เพื่อค้นหาสาเหตุ อาการเจ็บป่วย การแก้ไขปัญาสุขภาพกายและจิต โดยมีหม่อม พ้อครู เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และมีคาถา บทสวด คำศักดิ์สิทธิ์ที่สะท้อนถึงคุณค่าของพิธีกรรม

ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อในการดูแลสุขภาพ เช่น คาถาสวดในการเล่นพิธีกรรมมะม่วง คาถาสวดในพิธีสะเดาะเคราะห์ คาถาสวดในการวินิจฉัย และรักษาโรค การให้ความหมายของเครื่องใช้อุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม เช่น การยกเครื่องบูชาครู การจัดชั้น 5 การให้สัญลักษณ์ที่มีความหมายในการประกอบพิธีกรรม และกรรมวิธีในการบำบัดรักษาทางสุขภาพ จากที่กล่าวมาข้างต้น ความเชื่อพุทธ ผี พราหมณ์ ค่านิยม และพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพของบุคคลโดยอิงแนวคิดการตีความทางวัฒนธรรมของเกียร์ซ เป็นอุดมการณ์ที่สืบทอดของบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น จนยึดถือเป็นค่านิยมในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อการดูแลสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ดังที่สะท้อนจากพฤติกรรมการเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งจัดว่าเป็นวิถีประชาหรือ (Folk Way) ซึ่งจะเห็นว่าพิธีกรรม เพื่อการบำบัดดังกล่าวในงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นการแสดงออก การกระทำ เพื่อให้เกิดความสบายใจ เพื่อการบำบัดรักษาสุขภาพจิตของคนให้มีกำลังใจ ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่วิถีชาวบ้านกระทำการเพื่อเป็นการบรรเทาเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดีได้ อีกทั้งเป็นการกระทำเพื่อบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยไข้ให้บรรเทาเบาบางลง โดยมีความเชื่อด้านพุทธ ผี พราหมณ์ เป็นอุดมการณ์ภายใน มีค่านิยมในการปฏิบัติเป็นวิถีประชาและแสดงออกทางพฤติกรรมประจำวันเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นภายนอก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การจัดแสดงแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย ลาวและเยอ ในจังหวัดสุรินทร์ ยังนิยมใช้ระบบการแพทย์พื้นบ้านควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน ในปัจจุบันผู้สืบทอดองค์ความรู้ การแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชนจากผู้รู้ได้แก่ พระ หมอ ครู นับจะเริ่มลดน้อยลงส่วนที่ยังคงอยู่ก็มีอายุมากขึ้น และบางคนยังไม่ได้หาผู้สืบทอดวิชาความรู้มารับช่วงต่อ ส่วนความสำคัญของศาสตร์องค์ความรู้การแพทย์สองระบบ (Dual Medical Science) นั้นเห็นว่าควรได้พิจารณาทบทวนให้หาแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย ลาวและเยอในจังหวัดสุรินทร์รวมทั้งจังหวัดในเขตอีสานใต้ทั้งสองจังหวัด

ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ และควรพัฒนา “ระบบการแพทย์สองระบบ” มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการสุขภาพ ดังนี้

สถานีอนามัย ซึ่งปัจจุบันถูกยกระดับให้เป็นโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลหรือรพ.สต. ควรเป็นแกนนำในการฟื้นฟูระบบการแพทย์สองระบบโดยมีสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย นักศึกษา เป็นหน่วยงานหลักศึกษาทำวิจัยนำร่อง เพื่อไปหนุนเสริมให้เกิดรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็น การวิจัยการนวดแผนโบราณ การดูแลสตรีและเด็ก การต่อยอดองค์ความรู้สมุนไพร กรรมวิธีการรักษาโดยอธิบายใหม่ให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์ และส่งเสริมให้มีการนำองค์ความรู้จากงานวิจัยมาใช้ในการชีวิตจริงมากขึ้น

ในการพัฒนาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน เช่น ศาลปู่ตาในหมู่บ้าน อนุรักษ์แนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่สาธารณะที่ให้เวชพรรณพืชอาหาร ปลา ผัก เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนโดยองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรท้องถิ่นหลักที่มีหน้าที่จัดสรรงบประมาณ วัด และโรงเรียน และหน่วยงานอื่นๆ ควรได้มีบทบาทในการพัฒนาบนแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกมิติ เช่น การสอดแทรกกิจกรรมในประเพณี 12 เดือน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้และเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นสุรินทร์ (Surinism หรือ Localism) และจะเป็นแนวทางในการสืบทอดองค์ความรู้ อย่างยั่งยืนต่อไป ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ภาณุรัตน์ นักวิจัยและนักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ศึกษามรดกสู่แดนสุรินทร์สืบทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆ กว่า 10 แขนง ส่งผลให้นักวิชาการในรุ่นต่อมา นำผลงานดังกล่าว มาขยายผล และศึกษาต่อยอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง และนับว่าคุณค่าศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและหลักการทางแพทย์ศิลปจากภูมิปัญญาพื้นบ้านได้ถูกยกย่องอย่างมีคุณค่า ดังนั้น จึงควร

ที่จะร่วมมือกันในลักษณะการทำงานผสมผสานองค์ภาคีเครือข่ายทั้งแนวดิ่งและแนวราบ

บทสรุป

การจัดนิทรรศการเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านพมดงรักที่ได้มาบนเส้นทาง อโรคยาศาลาในไทย และกัมพูชาต้องทำความเข้าใจถึงรากฐานทางวัฒนธรรมด้วย กล่าวคือ จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อสุขภาพ ได้แก่ เภสัชศาสตร์ ชาติพันธุ์ มานุษยวิทยาอาหารและโภชนาการ อาหารในระบบนิเวศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมบำบัด ลัทธิหรือความเชื่อในศาสนาที่นับถือ แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ความหลากหลายของปัจจัยทางวัฒนธรรมสุขภาพ และโลกทัศน์ที่เป็นองค์ประกอบในเชิงพหุปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ทำให้มองเห็นความหมายและบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์ ที่สัมพันธ์กับการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเอง ด้วยกระบวนการทัศน์ทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมชัดเจนขึ้นโรคที่เป็นปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การรับรู้ ค่านิยม ความเชื่อ บริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ การแสวงหาวิธีการต่างๆ ที่เป็นองค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น จะช่วยให้มีการวางแผนงานโดยนำผลการวิจัยและพัฒนา ที่ลงสรุปมาวางแผนดำเนินงานสู่การปฏิบัติ เพื่อให้สามารถเข้าถึงระบบความคิดของชาวบ้านในระดับรากหญ้า มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ความเชื่อที่ได้ผสมผสานระหว่างความเชื่อของพระพุทธศาสนากับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ที่มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน และพิธีกรรมของการสะเดาะเคราะห์โดยบทบาทพระสงฆ์ต่างมีส่วนเสริมกำลังใจ ส่งผลให้ประชาชนมีการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

บรรณานุกรม

- บุญเรือง คัชมาลย์. (2551). อโรคยาศาลาและอักษิตศาลา มรดกอารยธรรมดองแทรก เล่ม 2 . สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
อัษฎาค์ ขมดี. (2551, เมษายน - มิถุนายน). “ช่องเสม็ดและราชภัฏมรรคาที่พมดองแรกจังหวัดสุรินทร์.”วารสารเมืองโบราณ. 34 (2) : 76-87.
Spector, E.R. (2000). Cultural diversity in health & illness. 5th ed. New Jersey : Printice Hall.
Geertz, C. (1986). Local knowledge : further essays in interpretive anthropology. New York : BasicBooks.

